

Шевчук Антон Михайлович

к.е.н., доцент кафедри податків та фіскальної політики,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Рибак Олександр Володимирович

студент гр. ФФАМ-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

СУТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ

Економічна діяльність підприємств та функціонування національної економіки нерозривно пов'язано із різними групами ризиків, серед яких повідне місце займають податкові ризики, поняття яких, попри їх основний характер, в нашій країні законодавчо не закріплено і найчастіше трактується довільно. Тим часом поняття податкового ризику, що є однією з форм ризиків, здатних торкнутися таких інтересів учасників податкового процесу, що мають протилежну спрямованість, як платники податків і податкові органи, може бути виведено з базового визначення ризиків як таких і представлено у вигляді ряду ймовірностей настання негативних наслідків прийняття суб'єктом податкових відносин тих чи інших рішень у сфері оподаткування. До негативних наслідків, що реалізуються внаслідок здійснення податкових ризиків залежно від того, з позиції якого суб'єкта податкового процесу вони розглядаються, можуть бути віднесені недоотримання чи втрата фінансових ресурсів та очікуваних вигод, а також виникнення додаткових матеріальних та (або) іміджевих витрат.

Податкові ризики мають деякі специфічні риси, які необхідно враховувати при реалізації процедур їх оцінки та формуванні ефективних механізмів ризик-менеджменту. Серед таких слід особливо виділити:

- 1) суттєвий період реалізації причинно-наслідкового зв'язку «прийняття рішення – здійснення ризикової події»;
- 2) нульова ймовірність сприятливого вирішення ризикової події у разі її настання;
- 3) значна частка суб'єктивного компонента щодо оцінки ризику;
- 4) висока мінливість складу факторів, що визначають ймовірність настання ризикової події та ваги кожного з таких факторів у її вирішальному значенні;
- 5) суттєва ймовірність розгалуження оцінюваної ризикової події на складноформалізовані і тому складнопередбачувані на етапі оцінки вихідного ризику негативні фіскальні сценарії.

Звісно ж, що перелічені особливості податкових ризиків природно вказують як на дуже значний рівень відповідальності, щодо своєчасності та реалістичності їх прогнозування, але й свідчать, що важливою умовою ефективності процедур оцінки ймовірності реалізації негативних податкових подій є оперативність прийняття під час податкового процесу відповідних управлінських рішень.

У цілому нині безліч сценаріїв взаємовідносин платників податків з державою можна описати, використовуючи одну з трьох базових поведінкових

моделей, кожна з яких характеризується різним ступенем законослухняності господарюючого суб'єкта і передбачає виникнення різних видів податкових ризиків.

У першій із цих моделей усі без винятку вимоги законодавства у сфері оподаткування платником податків виконуються у повному обсязі. Цей підхід, вочевидь, передбачає мінімізацію ймовірності настання несприятливих податкових наслідків, проте їх повністю не виключає. Як приклади ризиків, актуальних для зазначеної моделі, можна навести ризики, зумовлені різними антропогенними чинниками і пов'язані з прийняттям неправильних рішень співробітниками відповідних служб організації. Крім того, для законослухняного підходу до організації фіскальних взаємодій платника податків з державою дуже актуальним є ризик низької ефективності існуючої в організації системи оподаткування.

Другий, як показує вітчизняна практика, найбільш поширений підхід до прийняття податкових рішень передбачає їхню формальну відповідність нормам чинного у фінансово-податкового законодавства. Такі рішення, у цьому випадку, формуються з використанням існуючих між різними галузями права протиріч, внутрішньогалузевої недосконалості, так званих «дір» у законодавстві та різної прецедентної практики (у тому числі судової), відповідність номінально зазначеним нормам що, як правило, дозволяють платникам податків суттєво знизити рівень податкового навантаження, залишаючись у межах легітимності. Для цієї поведінкової моделі кількість ризиків, що породжуються діями менеджерів організації, може виявити тенденцію до суттєвого підвищення (що з урахуванням високої потенційної вартості рішень, прийнятих «на межі» правового поля, цілком природно). Тут також актуалізується значущість податкових ризиків, які пов'язані з процесами менеджменту організації.

Третя модель, також досить широко використовувана практика прийняття платниками податків податкових рішень, пов'язана із застосуванням різноманітних схем незаконної мінімізації обсягу сплачуваних податків. Цей підхід, за всієї його привабливості, характеризується максимальним рівнем ймовірності настання несприятливих податкових наслідків, зокрема які тягнуть за собою кримінальне переслідування [1, с. 37].

Всі три описані вище поведінкові моделі виникнення податкових ризиків, реалізуються в корпоративному середовищі, та складають податкові ризики для держави, адже дії, спрямовані на зниження податкового навантаження та ухилення від сплати податків призводять до недоотримання державним бюджетом податкових платежів. Однак, окрім цього, потрібно звернути увагу й на ті типи податкових ризиків, які залежать від неефективного функціонування державного апарату адміністрування податків, що також можуть призвести до недоотримання державним бюджетом податкових надходжень у зв'язку із проявами корупції та формуванням надмірного податкового і адміністративного навантаження на суб'єктів бізнесу. Надмірне податкове і адміністративне навантаження на суб'єктів бізнесу спонукає бізнес до пошуку

легальних і нелегальних шляхів уникнення від сплати податків. Поряд з цим варто відмітити й ризики з точки зору діяльності суб'єкта господарювання, які проявляються у недоотриманні ним очікуваного прибутку внаслідок зростання ставок оподаткування, встановлення надмірного податкового навантаження та посилення адміністративного навантаження, що характеризується надмірною бюрократизацією ведення бізнесу і процесів сплати податків [2, с. 11].

Список використаних джерел:

1. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні доміанти та практика реалізації податкової політики в Україні: моногр. Тернопіль: Карт-бланш, 2005. 371 с.
2. Ястремський О. Основи теорії економічного ризику. Навч. пос. для студентів економічних спеціальностей ВНЗ. Київ: "АРТЕК", 1997. 235 с.